

גיטין לג

משה שווערד

1. תוספות מסכת גיטין דף לב עמוד ב ד"ה ורב נחמן

ורב נחמן אמר בפני שנים דלתרי נמי ב"ד קרי להו - ... ואם תאמר ומאי נפקא מינה השתא בפלוגתא דרב נחמן ורב ששת בפני כמה מבטלו הא תיקן רבן גמליאל שלא יהו עושין כן ואומר ר"י דנ"מ לרבי דאמר לקמן אם ביטלו מבטול ופסק לקמן רב נחמן כוותיה ומודה רבי דאם ביטלו בפני ב' לרב ששת או בפני אחד אפי' לרב נחמן דאינו מבטול דאפילו קודם תקנת רבן גמליאל לא היה מבטול דדוקא בפני ג' לרב ששת מבטול דליכא למיחש לממזרות אבל בפני שנים דאיכא למיחש לממזרות לא ולרב נחמן אף על גב דבפני שנים איכא למיחש לממזרות כדאמרינן בסמוך ואפ"ה הוי מבטול מ"מ בפחות משנים דאיכא למיחש טפי אינו מבטול ובהא אפילו רבי מודה דאמרינן מה כח ב"ד יפה.

2. חדושי הרמב"ן על מסכת גיטין דף לב/ב

הא דתנן בראשונה היה עושה ב"ד ממקום אחר ומבטלו ופליגי רב נחמן ור"ש אי בשנים אי בשלשה, תמהני בה אפילו ביטלו בינו לבין עצמו למה לא יבטל דאי ידעינן ביה ליהוי ביטול, וי"ל שהדין נותן ששליחות השליח כיון שבפניו הוה אין מבטלים אותו שלא בפניו, דלא אתי דבור שלא בפניו שהוא גרוע ומבטל דבור שבפניו, כענין שאמרו כל מילתא דמתעבדא באפי בי עשרה צריכי בי עשרה למשלפה, ואע"ג דלא קיי"ל הכי, הכא כו"ע מודו דצריכי שנים או שלשה למשלפה, והיינו נמי דאמרינן לקמן אותיבו קרי באונייכו וכו' דאע"ג דודאי קא מבטל ליה כיון דלא שמעי לא הוי ביטול, ואפשר דמ"ד בפני שנים דינא קאמר דלא הוי ביטול כדפרישית דהויא לה דבר שבערוה ואינה בפחות משנים, אבל מ"ד בפני שלשה לומר דמעיקרא היו נוהגין בשלשה דחוששין לתקנת ממזרים ובא ר"ג וחשש נמי לתקנות עגונות.

3. דבר יעקב מסכת גיטין דף לב עמוד ב

טו] בא"ד - וא"ת ומאי נפקא מינה השתא בפלוגתא דר"נ ורב ששת בפני כמה מבטלו הא תיקן רבן גמליאל שלא יהו עושין כן - רע"א מתרץ שיש נ"מ משום שאם אינה מגורשת בגלל תקנת ר"ג, א"כ מבואר בגמ' להלן שהתקנה מועילה בגלל שרבנן עקרו הקדושין למפרע, אבל אם ביטל שלא בפני ב"ד, הביטול בטל גם לפני תקנת ר"ג, והטעם משום שהיתה תקנה קדומה לבטל הקדושין מכאן ולהבא, ומהני משום שבטעם חשוב [סיבה טובה] יכולים חכמים לעקור דין תורה ולהתיר האשה ע"י הגט אף על פי שביטל הגט [כמש"כ תוס' לעיל ד"ה מהו]. וא"כ הקדושין לא נעקרו למפרע אלא מכאן ולהבא, ונ"מ אם זינתה לפני מסירת הגט, שאם נעקרו הקדושין למפרע אי אפשר להורגה.

ובמנחת שלמה [סימן עו ד"ה אך] כתב לבאר שהתוס' ס"ל שאחרי שהגמ' מתרצת לפי רשב"ג אפקעינהו רבנן לקדושין מיניה למפרע, ה"ה שהמבטל שלא בב"ד הוי תקנה משום שאפקעינהו רבנן לקדושין מיניה למפרע, וכוונת תוס' [לעיל ע"א, ע"ש אות טו] שאין הגמ' מקשה על ביטול שלא בב"ד משום שהיה אפשר לבאר הטעם משום שרבנן עקרו הקדושין מכאן ולהבא כיון שיש סיבה טובה לתקן, אבל לפי האמת שבל"ה צריך לתרץ משום אפקעינהו, ה"ה שביטול שלא בב"ד הוי משום אפקעינהו רבנן קדושין מיניה למפרע.

4. דבר יעקב מסכת גיטין דף לב עמוד ב

יז] רד"ה מוסרני לכם - לקמן הוא בפירקין גבי פרוזבול שהוא מוסר שטרותיו לב"ד - מבואר ברש"י שפרוזבול הוי מסירת שטרותיו לב"ד. וכ"כ רש"י [מכות ג ב]. והתוס' שם מקשים שמוכח מהמשנה בשביעית שתרי מילי נינהו, והמוסר שטרותיו לב"ד מה"ת אינו משמט, ופרוזבול הוי תקנת הלל. וכן מקשים הרמב"ן, הר"ן והריטב"א [להלן לו א].

ומבאר בתשובת הר"ן [הובא בב"ח סימן סז - כב] שתקנת הלל היתה שאף אם לא מסר שטרותיו לב"ד, עצם כתיבת השטר פרוזבול מפקיע הממון. וכן משמע בפי"ה מ"ל רמב"ם [שביעית פ"י מ"ד] שמפרש מוסרני לכם אני מעיד אתכם על כך וכך, כלומר הוא מעיד לפני הדיינים שהוא יגבה את חובו אף על פי שאינו מוסר חובו לדיינים. ומבואר דלפי רש"י מוסרני לכם הכוונה מסירת השטרות, ולפי הרמב"ם מסירת מודעה שיגבה החוב.

5. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף לב עמוד ב

פרוזבול כמה דיינים חותמין אר"נ מנא אמינא לה וכו'. הנה מבואר כאן לכאורה דלר"נ דבעי תרי בביטול הגט ה"נ פרוזבול די בב'. וקשה דהטור (חו"מ ס"ז) פסק דצריך בפרוזבול ג', ואילו באה"ע לגבי בטול השליח שלא בפניו פסק דמהני בפני ב'. (ועי' במפרשים שתמהו בזה). וצ"ל דדוקא בביטול בגט שאין בזה שום דו"ד ולא הוצאת ממון, סגי בב"ד של ב'. אבל בפרוזבול שעל ידו נעשה הוצאת ממון בעינן ג'. וגם ר"נ עצמו חזר בו שאין להוכיח מפרוזבול, שאמר שוב "מנא אמינא לה דתנן הדיינים חותמין וכו' הרי שחזר בו מראיתו הראשונה וס"ל דבאמת בפרוזבול בעינן ג'.

6. תוספות מסכת גיטין דף לג עמוד א

ובי תרי לית להו קלא - וא"ת ולתקנו שיבטל בפני ג' וי"ל מפני תקנת עגונות.

7. תוספות מסכת גיטין דף לג עמוד א

ובי תלתא אית להו קלא - ואף על גב דמלוה על פה לא גבי ממשעבדי אפילו הלווהו בפני כמה עדים היינו משום דמאן דיזיף בצנעא יזיף כדאמרינן בחזקת הבתים (ב"ב דף מב.) ואין רגילות להודות לבני אדם אלא כופר לכל השואלים ממנו והא דאמר הכא דבי תרי לית להו קלא וגבי מוכר שדהו בעדים אמרינן בחזקת הבתים (שם דף מא:) דגובה מנכסים משועבדים הכא בעינן גילוי מילתא טפי.

8. תוספות מסכת גיטין דף לג עמוד א

ושמעה וידעה ולא מינסבא ותקנת עגונות הוא דאיכא - אף על גב דבדין לא מינסבא חשיב עגון דהכי נמי אמרינן בפ' כל הגט (לעיל דף כו:) ובדין הוא אפי' טופס לא לכתוב אלא זימנין דבעי למיזל למדינת הים ולא משכח ספרא שביק לה ואזיל ומיעגנה ויתבה.

9. שערם מצויינים בהלכה

ותקנות עגונות הוא דאיכא. פרש"י דאצרכיניה לילך אחריו, או לשלוח שליח, והוא לא יטרח בכל אלה כשביל לעגנה. וכתבו התוס' אע"ג דבדין לא מינסבא חשיב עיגון, דה"נ אמרינן לעיל (כו.). והרשב"א והריטב"א פירשו משום תקנות עגונות, דפעמים שנותן הגט לידה והדר מבטל לה, והיא שמעה שהוא ביטל את הגט, ואינה יודעת אימת בטליה, וסברה שמא עוד לפני שהגיעה הגט לידה בטליה ויתבא ומיעגנה משום צניעות ושלא כדין. וזהו כעין דאיתא בריש מס' כתובות (ג:) משום צנועות זימנין דאינו אנוס, והיא סברה דאנוס ויתבא ומיעגנא. ועי' בפני יהושע.

10. שערם מצויינים בהלכה

ת"ר בטלו מבוטל. פרש"י לאחר תקנת ר"ג בטל הבעל את הגט לפני ב"ד מבוטל, דאע"ג דהוא עבר על התקנה בטל השליחות. וכן קי"ל, כמו שציין בעין משפט. וצל"ע הרי איתא במס' כתובות (פא:) אמר רב יוסף כיון דאמרי רבנן לא ליחבין, אע"ג דזבין לא היה זביניה זביני, וקי"ל כן בפוסקים, וא"כ הא דאמרינן בריש תמורה כל מילתא דאמר רחמנא

לא תעביד אי עביד לא מהני, ה"ה גם בעניני דרבנן, והיאך אמרינן הכא דאם בטלו מבוטל, וגם כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקנו. ונכדי היקר הב' משה יחיאל ט"ב נ"י העיר לי מדברי הרי"ף בביצה (פ"ה) בזה"ל, ושמע מינה דמאן דעבר ואקני בשבת מקרקעי או מטלטלי הקנאתו הקנאה. ועי"ש בש"ג (אות ד). ובמס' כתובות (שם) הארכנו בזה, והבאנו דברי הטו"ז (חו"מ סי' רח) דהקשה מהא דקי"ל (שם סוס"י ר"ה וסוס"י קצה) דהקונה בשבת המקח קיים [וזה איסור דרבנן, עי' ברמב"ם (שבת פכ"ג הי"ב), וע"ע ברמב"ם (סוף הל' מכירה) המוכר או הנותן בשבת ואצ"ל ביו"ט אע"פ שמכין אותו מעשיו קיימין כו'], ותירץ הטו"ז דאיסור קנין בשבת אסור מצד היום, והתם בכתובות אסור מצד עצם המעשה. ושם בכתובות הבאנו דעת הגאון ר' יצחק הורוויץ מהאמבורג, דדוקא בלאו גמור אמרינן דאי עביד לא מהני ולא באיסור עשה. ועי' בתשו' נודע ביהודה (אהע"ז סי' ס"י עז) שחולק עליו.

11. שערים מצויינים בהלכה

כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. למה צריך כאן לומר כל דמקדש כו', ולא סגי בטעם דאפקעינהו לקידושין מיניה בלבד, כתב הריב"ש (סי' שצט) דלא בכל מקום אמרינן כן דאדעתא דרבנן מקדש, אלא במי שקדש קידושין גמורין, ומחמת איזה ענין שאירע בגט והיה מן הדין שיהא הגט פסול מן התורה וחכמים רצו להכשירו כבגמ' כאן גבי בטלו מבוטל, בזה אמרינן דאע"פ שהקידושין היו קידושין גמורין, ראו חז"ל להפקיע למפרע שהרי קידש על דעתם, וכל זמן שירצו יהיו מופקעים, אבל במקום שהקידושין נעשו שלא ברצון חכמים, הפקיעו אותן שהפקירו המעות ועשו אותם מתנה כההיא דמס' יבמות (קי:). דאותבזה אכורסיה, ולא אמרינן אדעתא דרבנן מקדש, וכן במס' ב"ב (מח:). גבי תלויה וקדיש, ומיהו כי אמרינן במסקנא היכא דקדיש בביאה שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות, בזה צריכים להטעם דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, דאיך יפקיעו קידושי ביאה אם לא מטעם זה.

12. תוספות מסכת יבמות דף קי עמוד א

לפיכך עשו לו שלא כהוגן ואפקעינהו לקידושי מיניה – /א/ מספקא לר"י אי טעמא דאפקעינהו משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש /ב/ או משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה מדלא הזכיר כאן כמו שהזכיר בכל מקום כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש.

13. שערים מצויינים בהלכה

לחוד אמרינן אפקעינהו לקידושין, שהרי אם נפל במים שאין להם סוף אסורה להנשא, ולא אפקעי לקידושין, אלא משום דמי שנותן גט חושש דלא ליפקעינהו רבנן לקידושין ממנו, ונמצא בעילתו בעילת זנות, לכן נותן דעתו על כל ענייני אונס השכיח שיזדמן לו, ואפי' השכיח ולא שכיח, ומחיל להו טענתו על זה, כדי שלא יפקיעו הקידושין.

כתוב בהגהות מלא הרועים (ערכין כג.) דאע"פ דאפקעי רבנן לקידושין מיניה, מ"מ אסורה לכהן, דעכ"פ ריח גט איכא, וכן מחויב ליתן לה כתובתה, דאל"כ כל אדם יכול להערים על אשתו, ששלח לה גט ע"י שליח ויבטלה שלא בפניו ויפקעינהו רבנן לקידושין, ומה הועילו חכמים בתקנתן שתיקנו כתובה כדי שלא תהא קלה להוציאה. ועי' בתוס' כאן שכתבו דאם נראה להם שהוא התכוין לערמה אז לא פקעי לקידושין, דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה. ומה שכתב דאסורה לכהן משום ריח הגט, מצאתי ברשב"א בכתובות (ג.) שכתב בפשיטות, וכי אינה אסורה לכהן ולקדושים.

ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. עי' בתוס' שפירשו הטעם בכמה דברים דלא אפקעי הקידושין. ובמרדכי (ריש פרק האומר) כתב בזה"ל, ואין שייך לומר כיון שעבר השליח על תקנת רבינו גרשום מאוה"ג, וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעי רבנן הקידושין מיניה, דהא איכא חייבי לאווין ושניות וכמה עבירות דאורייתא ודרבנן ואפ"ה תפסי הקידושין. דנראה הכלל דדוקא גבי אם בטלו אינו מבוטל דפ' השולח, דהיינו דבר הבא לאחר זמן שקידשה, דאיכא למימר בשעת קידושין לא עבר, ואמרינן על תנאי כן קדשה, שאם יעבור לאחר זמן אדרבנן שיבטל הגט, שלא יהיו הקידושין חליץ, ואמרינן אדעתא דרבנן מקדש, וכן ההוא דסוף פ"ק דכתובות כו'. ודברי המדרכי מובא בתשו' מהרי"ק (סי' פד) ביותר ביאור עי"ש ובתשו' הרשב"א (סי' אלף קסב) כתב, דלאו משום תקנת עגונות

14. מלא הרועים מסכת גיטין דף לג עמוד א

גמ' ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה וכו'. נ"ב עמ"ש בגליון עירובין דף כ"ג ע"א אי שרינן לה לכהן ואי יש לה כתובה ממנו כיון דאפקעינהו לקידושין י"ל דאין כאן גירושין ואין לה כתובה ושרי לכהן ועי"ש שהוכחתי דיש לה כתובה ואסורה לכהן משום ריח הגט:

15. חתם סופר על בבא בתרא דף מח/ב

ועיין במרדכי בקידושין ר"פ האומר דברי מהר"מ מרוטנבורג. ואבאר כוונתו שם, דמשמע ליה קצת דגריס ביבמות ק"י גבי בי כורסי', כל המקדש וכו'. וכוונתו כך דכשעבר על חרם דר"ג לא אמרי' הוא עשה שלא כהוגן שהרי כל חייבי לאוין קידושין תופסין ולא אפקעינהו לקדושין (פי' בקידש בבואה דקיי"ל קידש ולא בעל לא לוקה ולא עשה שלא כהוגן וצ"ל קידש בביאה חייבי לאוין לא אפקעינהו לקידושין מיניה) והיינו טעמא בשלמא ההיא דבי כורסי' לא פעל עול כל כך רק חציפות בעלמא. וחזקה קידש אדעתא דרבנן. וכיון שלא רצו חכמים במעשה חציפתו אפקעינהו לקידושין מיניה ע"י תנאי שהתנה כדת משה וישראל. משא"כ חייבי לאווין שעובר להדיא על ד"ת ממילא לא יקדש על דעת רבנן. אין כח בידינו להפקיע קדושי כיון שלא קידש על דעתינו וה"ה חרם דר"ג דחמיר יותר מחוצפא דבי כורסי' ובשמעתין צ"ל נמי דלא תחמוד בלא דמי משמע ליה. ומוקמי' אחזקתיה דקידש אדעת רבנן. משא"כ בעביד איסורא רבא חזקה שלא קידש על דעת רבנן. ואין כח להפקיע

קידושיו ע"ש. ותראה ברור כוונתו כך ועיי' בהב"י בא"ע סס"י כ"ח ובהג"ה רמ"א שם בש"ע ובתשו' דמהרי"ק
דמייתי דמשמע שלא פ"י כן ככוונת מהר"מ מר"ב הנ"ל וצ"ע:

16. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף לג עמוד א

כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. והנה מקדש חייבי לאוין ושניות לעריות דקי"ל מקודשת. ולא אמרי' אפקעינהו
אף על פי שאינו כדת משה וישראל. כתב המרדכי דכשמקדש באיסור הרי להדיא שאינו תולה את קידושיו בדעת
חכמים, ורוצה שיחולו. משא"כ כאן שרק עתה נתחדש מעשה כנגד רצון חכמים (דמבטל שלא בפני השליח).
מיהת בשעת קידושין רצה שיחולו כרצונם. וגם במקדש חייבי לאוין ושניות, מ"מ כשמבטל שליח הגט שלא
בפניו אמרי' דאינו מבטל ואפקעינהו. דאע"פ שלא תלה עצמו ברצון חכמים, זהו דוקא לגבי עצם
הקידוש חייבי לאוין. אבל לא לגבי שאר דברים המאוחרים בזה חפץ הוא שיהיה הכל כדת משה וישראל.

17. מהר"ץ חיות מסכת גיטין דף לג עמוד א

רש"י ד"ה אדעתא דרבנן מקדש והרי הם אמרו שיפקיעו כל קידושין ע"י גט כזה. נ"ב מכאן משמע דשטת
רש"י הוא דמטעם תנאי אתינא עלה דהוי כתלה התנאי ברצון חכמים ואם החכמים לא יתרוצו בקדושין
אלו אזי בטלים קדושין ממילא כמו התנאי הריני בועלך על מנת שירצה אבא דאם לא רצה האב אינה
מקודשת ועי' שיטה מקובצת (כתובות ג ע"א) דפירש ג"כ דמטעם תנאי אתינא עלה וכל שלא נכון הקדושין
בעיני חז"ל בטלים משום דלא נתקיים התנאי ואולם לפ"ז קשה מה שפרש"י לקמן ד"ה תינה דקדיש בכספא
דכ"ב בכה"ג אמרו חכמים מעות מתנה עכ"ל ואם מפני העדר קיום התנאי נתבטלו הקדושין א"כ אף דנתן המעות
לשם קדושין מ"מ בטלים מפני דלא נתקיים התנאי ע"ש השיטה מקובצת. ונ"ל דבלא"ה קשה איך מועיל התנאי
ע"מ שיוכשר בעיני חכמים הרי צריך להיות תנאי כפול. ובכל קדושין אינו אומר רק כדת משה וישראל ואינו
מכפיל שאם לא יהיה כדת משה וישראל לא יהיו קדושין וצ"ל כמ"ש הרב הפ"י כתובות ר"פ אף על פי
ובשו"ת בשמים ראש סי' ר"ד באריכות דע"כ צריכים תנאי כפול רק היכי דצריכים שהתנאי יבטל את
המעשה וכיון דקי"ל לא אתי דבור ומבטל מעשה ולענין זה ילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן משא"כ
היכא דהתנאי א"צ לבטל מעשה רק דבור. והנה קי"ל אתי דיבור ומבטל דיבור עי' (קדושין נט ע"ב). ומפ"ז
בכה"ג א"צ לתנאי כפול דא"צ ללמוד מבני גד ובני ראובן ע"ש והאריכו המחברים בסברא זו. והנה אמרין שם
בקדושין דנתינת מעות ליד אשה כמעשה דמיא. וא"כ איך מועיל תנאי אשר תלה ברצון חכמים לבטל מעשה
דהרי לא אתי דבור ומבטל מעשה וכאן לא היה תנאי כפול ומפ"ז כ' רש"י כאן דהמעות מתנה ולא נעשה כאן
מעשה קידושין כלל דרק נתינת מעות ליד אשה מקרי מעשה. אבל כאן לא היה נתינה לשם קדושין ולא חשיב
רק דבור. ושוב מועיל התנאי דתלה בדעת חכמים לבטל הדבור אף דלא כפליה לתנאי וזה נכון:

18. תוספות מסכת כתובות דף ג עמוד א ד"ה אדעתא דרבנן

אדעתא דרבנן מקדש – [1] לכן אומרים בשעת קידושין כדת משה וישראל.

19. ריטב"א על כתובות דף ג/א

כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. פירוש ואע"פ שאומר לה כדת משה וישראל /א/ הרי הוא כאילו התנה עמה
על מנת שירצו חכמים [2] וסתמו כפירושו, שהם דברים שבלבו ובלב כל אדם שהם דברים כדמפרשין
במסכת קידושין (נ' א') בס"ד:

20. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף ג עמוד א

כל המקדש וכו'. ואם תאמר והא אין האשה מתקדשת אלא מדעתה ואי איהו מקדש אדעתא דרבנן איהי לא
מקדשא אלא קדושין גמורין בלא שום תנאי ומעתה אם אתה אומר דתתקדש אדעתא דרבנן אין כאן קדושין כלל
ואינה צריכה גט כלל וי"ל דכי קאמר כל המקדש אדעתא וכו' לאו דוקא האיש בלחוד קאמר אלא גם האשה
בכלל ושניהם מסכימים שיהיו קדושיהן אדעתא דרבנן ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל כל המקדש אשה. פי'
לכלול האשה בלשון המקדש וכדכתיבנא ולפי' רבותיו של רש"י ז"ל ניחא טפי ואין אנו צריכים לזה וכדבעינן
למכתב בס"ד. והשתא דאמרין כדת משה וישראל הא ודאי דשניהם מסכימים בענין זה שיהיו קידושין
שלהם אדעתא דרבנן כנ"ל:

21. תוספות מסכת גיטין דף לג עמוד א

כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש - ולכך אומר בשעת קידושין כדת משה וישראל.

22. תוספות מסכת גיטין דף לג עמוד א

ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה - הקשה ה"ר שמואל אם כן יחפה על בת אחותו וכשיבואו עדים שזינתה ישלח לה גט ויבטל שלא בפני שליח ופקעי קידושין ונמצא שהיא פנויה ואומר ר"י דלא קשה דאין לחוש אלא כשמחפה עליה שלא כדין אבל הכא כדין מחפה ומן התורה פטורה ועוד הקשה רבי' שמואל דהיכי מחייבין לעולם מיתה אשת איש שזינתה והא התראת ספק היא דשמא ישלח לה גט ויבטלנו ועוד יכולין ממזרים ליטהר ואומר ר"ת דכי האי גוונא לא הוי התראת ספק דאזלינן בתר רובא ורוב אין מגרשין נשותיהן וכששולחין גט אין מבטלין ועוד דאוקמינן אחזקתה שהיא עכשיו נשואה דאם לא כן נזיר שהיה שותה יין או מטמא למתים אמאי לוקה דאם אמרו לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל אחת ואחת (נזיר דף מב.) והא התראת ספק היא שמא ישאל על נזירותו ומה שהקשה אם כן יחפה על בת אחותו ויכולין ממזרין ליטהר אי ידעינן שלכך מתכוין לא מפקעינן קדושין מיניה דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה שמתוך כך יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות אבל אם ברור לנו שלא נתכוין לכך לא חיישינן אם יכולים ליטהר.

23. רש"י מסכת גיטין דף לג עמוד א ד"ה בעילת זנות

בעילת זנות - דאפקעו שם קידושין מינה ויש בהן כח לכך שהרי כשקידש על מנהג חוק דתם קידש כך אני מפרש בכל מקום מלבי ומרבתי קבלתי כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש דקדושי כסף דרבנן דלא כתיב בהדיא אלא גמרינן קיחה קיחה משדה עפרון והיינו דקפריך תינח דקדיש בכספא קדיש בביאה דכתיב בהדיא (דברים כד) כי יקח איש אשה ובעלה מאי איכא למימר היאך יכלו לעקור דבר מן התורה ומשני שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות של כל מקדש בביאה כדאמר התם (קידושין דף יב:) רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה משום פריצותא ותשובות קשות יש בדבר חזא דגזירה שוה גופה תורה היא שהרי לא למדו לנסקלין אלא בגזירה שוה ונותר שהוא בכרת מגזירה שוה למדנו ונערה המאורסה נהרגת בקדושי כסף ואי דרבנן מי מיקטלא ועוד דקמשני שויוה רבנן לבעילתו בעילתו זנות היכי מצי לשווייה בעילת זנות הא דאורייתא היא וכי אמרן רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה קידושין מיהא לא בטלי אלא הא והא דאורייתא והא דאית ברבנן כח לבטל מפני שבשעת קידושין תלה בדעתם לקדש כדת שהנהיגו חכמים בישראל.

24. חדושי הרשב"א על מסכת כתובות דף ג/א

כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושיה מיניה. וא"ת מאי שנא מטבע במים שאין להם סוף דלא אפקעינהו רבנן לקידושיה משום עיגונות. "ל דבכדי לא מפקיעי להו לרבנן לקדושיה אלא היכא דאיכא סרך גיטא כדהכא, אי נמי בעד אחד מעיד שמת בעלה דההיא נמי משום תקנת עגונות היא, כדאיתא בריש פרק האשה רבה (יבמות פח, א) דסמכה אהימנותיה דעד ואפילו בגוי מסיח לפי תומו. ועיקר טעמא דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו לקידושיה מיניה. וכן פרש"י ז"ל בשבת פרק חבית (קמ"ה, ב) גבי אין עד מפי עד כשר אלא בעדות אשה בלבד, ואע"ג דאי אתי בעל תצא מזה ומזה והוולד מן האחרון ממזר גמור כדאיתא התם בפרק האשה רבה (יבמות פט, ב), היינו טעמא משום דלא אפקיעינהו רבנן לקידושיה לגמרי אלא משום דסמכין אדיוקא דאיתתא ומימר אמרי אתתא דייקא ומינסבא, וכיון שבא הבעל איגלי מילתיה דלא דייקא שפיר. ומכל מקום מעיקרא לא אפקעינהו רבנן לקדושיה אלא משום סרך דעד אחד, אבל בברי בטבע במים שאין להם סוף לא תקינו. ...

25. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף ג עמוד א

ובשיטה כתוב וז"ל כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש מדאמר בשעת קדושין כדת משה וישראל כלומר והרי הוא כמי שהתנה בקדושין על מנת שירצו חכמים ולא ימחו אלו הקדושין ובשנתן לה זה הגט אף על פי שמכח זה אינו דין שתתגרש II באו חכמים ומיחו בקדושין מעיקרן והתירוה על ידי זה הגט מפני שראו תקנה בגרושי זה הגט. ואית דמקשו אם כן הבא על אשת איש היכי מחייב חנק והא הויא התראת ספק שמא יבא דבר שיעקרו ב"ד הקדושין מעיקרן ונמצא שלא בא על אשת איש. [1] ויש לומר דזיל בתר רוב הנשים דלא מפקעי קדושין דידהו כדאמרינן בפרק סורר ומורה דאזלינן בתר רובא בדיני נפשות וצ"ע. [2] אי נמי

דלא אמרינן התראת ספק לאו שמיה התראה אלא היכא שביד המותרת לתקן הדבר כגון המותר בטהור או דלא אוכל זה אם אוכל זה אבל בדבר שאין ביד המותרת לתקן התראת ספק שמה התראה. [3] אי נמי דלא מיקרי התראת ספק אלא במילתא דשכיח הפטור כמו החיוב אבל בכל דבר דלא שכיח הפטור כמו החיוב התראת ודאי היא. [4] אי נמי דהא לא התראת ספק מיקרי כיון דליתיה לספיקא קמן דלא מיקרי התראת ספק אלא היכא דאיתא לספיקא קמן כגון שתי חתיכות א' של חלב וא' של שומן ולא ידעינן איזו חלב ואיזו שומן וכגון שני גידין א' חלב וא' שומן שלימין ואכל חד מינייהו ואתרו ביה מעיקרא דלא ליכול כגון הא מיקרי התראת ספק. [III] ואית דמתרצי דכי אמרינן אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה לאו משעת קדושין אלא השתא משעת מעשה וכל זמן שלא נעשה המעשה שלא קבלה גט באונס כה"ג חייבת בחנק וההיא דיבמות לא קשיא דלעולם אפקעינהו רבנן התם בלא גט קאמר משום דהוא עשה שלא כהוגן בקידושין וכיון שהקדושין שלא ברצון חכמים אפקעינהו ועקרינהו לגמרי אבל על קדושין גמורין אם היה בהן משום נולד אין הקדושין בטלין כי אם מכאן ואילך ובגט דאם לא כן אין לך אדם שחייב משום אשת איש. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל. והקשה הרב רבי שמואל דומרגי ז"ל אי עקרוה רבנן לקידושין מיניה לגמרי הוה לה פנויה למפרע אם כן אשת איש שזנתה היכי מקטלא הא התראת ספק הוא דדילמא עקר איהו לקדושי וכן הא דתנן בראשונה היה עושה ב"ד במקום אחר ומבטלו וכו' עד בטלו מבוטל דברי רבי רשב"ג אומר אינו מבוטל ומפרשא טעמא בפרק השולח [לג א'] משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וכו' כי הכא ואם כן דילמא עביד איניש הכי ואשתכח דקידושיה לאו קדושין והויה לה פנויה למפרע. ועוד הקשה אם כן יכולים ממזרים מאשת איש ליטער ועוד דזמנין דבת אחותו היא ומחפה עליה כדאמרינן לענין זמן מפני מה תקנו זמן בגיטין משום בת אחותו במסכת גיטין. ... והרב ר' יעקב ז"ל מתרץ כיון דאדעתא דרבנן אי אתי לחפויי על בת אחותו או לטהר ממזרים לא משגחי ביה דלאו הכי הוא דעתייהו דרבנן. ולא נהירא אטו מאן דאתא כי האי מעשה לידיה אם זנתה אשתו והולידה ממזר נטהר וע"כ כיון שפקעו פקעו לגמרי וזו לא שמענו שאין זו מדת חכמים. ולדידי לא קשיא מחפה דגבי יש אונס איכא חששא דאשת איש לעלמא שהרי נמצא גט בטל ובניה ממזרים ולא חששו למאן דמחפה על בת אחותו דאונס לאו בידיה הוא ולגבי בטול נמי לא חששו דתקנת עגונות שכיחא להו ועדיפא ואף על גב דגבי זמן חששו היכא דאפשר אפשר דלא אפשר לא אפשר. ומכל מקום אני צריך לתרוץ ראשון מפני מה שאמרתי שאין ממזר נטהר בכך. ועוד וכי אינה אסורה לכהן ולקרוביה ואפשר דקדושין נעקרין לגמרי וממזרים אין נטהרים ואיסורא דכהן וקרובים מדבריהם. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

26. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף ג עמוד א

ואפקעינהו רבנן לקידושין מיני. מצינו ב' מהלכים בראשונים דבפשטות הביאור בגמ' שרבנן הפקיעו ולפי"ז מעיקר הדין הי' צריך להיות שיהי' מותר בקרובות' דהא פקעו הקידושין מעיקרא, אמנם כתבו הראשונים (עי' רמב"ן) דעכ"פ מזרבנן אסור בקרובות', אמנם יש ראשונים (עי' רשב"א) שכתבו דכיון דידע שרבנן יפקיעו את הקידושין ממילא גמר ומגרש וא"כ השתא לא בעינן כלל לעקירת חכמים דהו' גירושין מעליא, ולפי"ז מה"ת אסור בקרובות'.

27. רש"י על יבמות דף צ/ב

א"ל - כיון דבדעתא דרבנן תלה ורבנן אמור דכי יהיב לה גט כי האי תבטל ביאה דתיהוי בעילת זנות ואית דאמרי תינח קדיש בכספא דקידושי כסף דרבנן קדיש בביאה דקידושין דמדאורייתא נינהו מאי איכא למימר וטעות גדול הוא בידם דקידושי כסף דאורייתא נינהו ומג"ש דקיתח קיתח משדה עפרון גמר לה במסכת קידושין (דף ב) וג"ש בסיני נאמרה וכל י"ג מדות ואי קידושי כסף מדרבנן מי קטלינן נפשא עלייהו דבעל ארוסה בסקילה ועוד מאי שינויא דשני שויה רבנן כו' הא קשיא ליה היכי מצו רבנן לאפקועי מידי דאורייתא ומשני ליה שויה רבנן הא נמי אפקעתא היא:

28. רמב"ם יד החזקה הלכות אישות פרק א

(ב) וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם ובאחד משלשה דברים האשה נקנית בכסף או בשטר או בביאה בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים וליקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו היא הנקראת מקודשת או מאורסת.

• [השגת הראב"ד - בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים א"א זה שבוש ופרוש משובש הטעהו]:

29. כסף משנה על הלכות אישות פרק א הלכה ב

... ע"כ דדברי סופרים קרא לדבר שהוא דאורייתא אלא שאינו מפורש בתורה וקרינן ליה דברי סופרים כלומר דבר שאילולי שקבלו סופרים פירושו לא היינו מבינים אותו כך... דבר הנלמד בג"ש דבר תורה ממש הוא וסוקלין על ידו ומביאין קרבן על שגגתו ככל דברים המפורשים בתורה ולא קרי להו דרבנן אלא לומר שאלמלא שהם קבלוהו כן מסיגי לא היינו מפרשים אותו כך ומאחר שהוא כן שייך לומר כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וכו'.

30. סוכת דוד

ואולי דגם לרבנותיו הכונה דהוי קידושי תורה, ורק דקרי ל' דרבנן לפי מה שכתב הרמב"ם דדבר הנלמד מגז"ש קרי ל' דברי סופרים, משום שאינו מפורש בקרא, וכיון שאינו מפורש בקרא שייך לומר שיגזרו רבנן לעקור זה, אבל בדבר שמפורש בקרא לא רצו חכמים לעקור זה, ולכן כסף שגלמד מגז"ש ונקרא דברי סופרים בזה שייך יותר להפקיע, וכן בשטר כיון דילפינן מהיקשא דיצאה והיתה, אבל ביאה דמפורש בקרא דכתיב ובעלה מלמד שנקנית בביאה, מזה פריך, אבל גם דעתם שעוקר למפרע דהא קידושין דאורייתא הם, ודוחק.

31. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף ג עמוד א

רש"י ד"ה שויהו רבנן וכו' שמעתי כל רבנותי מפרשים וכו' ואי אפשר לומר כן וכו'. ונראה לפרש דברי רבנותיו של רש"י, דהנה איתא ביבמות (צ' ע"ב) שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום עשה אלא רק בשב ואל תעשה, ואליהו שהתיר בהר הכרמל שחוטאי חוץ הוראת שעה שאני, אמנם כתבו התוס' בכ"מ (ע' יבמות פ"ח ע"א תוד"ה מתוך, וגלהש"ס שם) שאם ראו חכמים צורך יכולים לעקור אפי' בקו"ע, והנה מש"כ דקידושי כסף הוו דרבנן, ע' ברמב"ם (פ"א מאישות ה"ב) שכתב ג"כ דקידושי כסף מדברי סופרים, ונראה כוונתו דאע"פ שודאי זהו מה"ת וכמש"כ רש"י דסוקלין נערה המאורסה אפי' בקידושי כסף, מ"מ כיון שאי"ז מפורש בקרא כתב הרמב"ם דזהו מדברי סופרים, והוה קיל טפי ממפורש בקרא ממש, ולפי"ז י"ל דס"ל לרבנותיו של רש"י דדוקא בדבר המפורש בקרא אין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקו"ע ורק בשוא"ת, אבל בדבר שאינו מפורש בקרא יש כח ביד חכמים לעקור אפי' בקו"ע, וזוהי קושיית הגמ' דבשלמא קדיש בכספא שאי"ז מפורש בקרא יש כח לחכמים לעקור בקו"ע אבל קדיש בביאה דזהו מפורש בקרא מאי איכא למימר, ומשנינן שויהו רבנן לבעילתו וכו' ופירושו דרב מנגיד אמאן דקדיש בביאה, והיינו שכיון שקידש בביאה ומעיקרא עשה שלא כהוגן בכה"ג ראו חכמים צורך לעקור אפי' בקו"ע ואפי' שמפורש בקרא מ"מ יש כח ביד חכמים וכמ"ש בשם התוס' ודו"ק.

32. שערים מצויינים בהלכה

הקשה בריב"ש (סי' שעו) למה לא הקשה קדיש בשטר מאי איכא למימר, ותי' דקל היה להשיב שויהו רבנן חספא בעלמא, ועוד משום דקידושי ביאה כתיב בקרא בהדיא (תצא כד-א) "ובעלה", אבל קידושי שטר אע"ג דאינהו נמי דאורייתא מהיקשא ד"ויצאה והיתה", מיהו לא מפרשי בקרא בהדיא, או משום דרגילות לקדש בהם ביותר, עיי"ש מה שחירץ עוד.

33. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף לג עמוד א

עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה

במאי קמיפלגי בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה קמיפלגי. כתב הרמב"ן אין הנדון כאן בדין, אלא בכונת הבע"ד. דרשב"ג סבר כשביטל מקצת מהעדים כונתו שיהיו בטלים כולם דאינו רוצה שתהי' עליו עדות עוד. (לפ"ז צ"ל עדות שביטלה מקצת ביטלה כולה, כיון שהנידון מה כוונתו בביטולו. וכן כתב המאירי). אבל בדין עדות שבטלה מקצתה אין בזה מחלוקת דבדאי כשנמצא אחד קרוב או פסול בטלה עדות כולם.

34. גליוני מנחת חן

נבמ' לא בטלה כולה וכו'. הקשה החידושי הר"ן הא רבי בעצמו ס"ל במכות ו. גבי נמצא אחד מהם קרוב או פסול, דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ותירץ דרבי סובר, דהא דאמרה תורה דעדות שנתבטלה מקצתה בטלה כולה, היינו דוקא שנתבטל מחמת פסול ונתבטל לגמרי מדין עדות, אבל כאן שהעד הזה לא נפסל לעדות, אלא שהבעל אינו רוצה בו בתור עד, אז בכה"ג לא אמרה תורה דכל העדות מתבטלות, נמצא שהמחלוקת בין רבי לרשב"ג הוא, שרשב"ג סובר דכאן הוי כמו נמצא אחד מהם קרוב או פסול, ורבי מחלק.

ועיין בפנ"י שמפרש שהמחלוקת רבי ורשב"ג הוא, דרבי סובר דאם ביטל אחד לא היתה כוונתו לבטל כולם אלא אותו האחד, ורשב"ג סובר דאם ביטל לאחד אמרינן דמסתמא נתכוין לבטל כולם, אבל לכאורה מלשון הגמרא לא משמע כן דמה שיין ע"ז למימר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה או לא בטלה כולם, והגמ' היל"ל רבי סובר דלא ביטל כולם, ורשב"ג סובר דביטל

35. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב צריכא כי עשרה למישלפח. פרש"י לחלצה ולהסירה. הסברא לזה כתבו בחתם סופר ובגרש ירחים, דהא איכא פלוגתא אי אתי דיבור ומבטל דיבור, ואפי' להשיטות דס"ל דדיבור מבטל דיבור, הרי כתב הרמב"ן דלא אתי דיבור שלא בפניו ויבטל דיבור שהיה בפניו, והכי נמי אמרינן דלא אתי דיבור של יחיד ומבטל דיבור דרבים, דהם אלימי טפי. ואמליץ עלה במאמר הגמרא בפסחים (ל:): ככולעו כך פולטו. וברשב"א הוכיח דאותן עשרה עצמן שאמר לפניו מקודם, צריך הוא לבטל בפניהן, ולא סגי שיבטל בפני עשרה אחרים. ובטל תורה כתב דלאו דוקא באפי עשרה, דה"ה בפני שלשה צריך שלשה למישלפינהו, כדמוכח לקמן למה להו אטמורי ליבדרו איבדורי, ושם היה רק חמשה סבי.

36. תוספות מסכת גיטין דף לג עמוד ב ד"ה צריכי בי

צריכי בי עשרה למשלפה - ואפי' אותם שנים שביטל יכולין לכתוב ותימה כיון דמדאורייתא יכול לבטל אפי' שלא בפניהם אמאי תקנו חכמים שלא יועיל ביטול לגבי אותם שנים עצמם וי"ל כיון שהוצרכו לתקן שאין ביטול מועיל לגבי אחרים תיקנו נמי שלא יהא לו כח לבטל בזה הגט כלל.

37. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף לג עמוד ב

תד"ה צריכי "תימה כיון דמדאורייתא יכול לבטל". כולם תמהים על "תימה" זו. הרי לסברא זו דצריכי עשרה למשלפה זהו דין ולא תקנה, וא"כ דין זה הוא מהתורה. ועי' לעיל (ל"ב ב) דברי הרמב"ן לגבי ביטול שליח שלא בפניו שכתב "שהדין נותן דלא אתי דיבור שלא בפניו שהוא גרוע ומבטל דיבור שהוא בפניו. כענין שאמרו מילתא דמתעבדא באפי' עשרה וכו'.

וכתב מהרש"א דדבריהם קאי אדלעיל דהוי תקנתא דחיישי דלמא אזלי הנך דלא ידעי בבטוליהו וכתבי ויהבי לה. ואהא קשיא להו לתוס' למה תקנת חכמים משום חשש זה שלא יהא ביטול כלל די שיתקנו שלא יהיו בטלים הנך שלא ביטל בפניהם, ותירצו דכבר תקנו שלא יהיה ביטול כלל.

והאחרונים מקשים על המהרש"א (קרני ראם) היאך אפשר שלא יבטלו כולם, הרי כך הוא הדין דממילא בטלי כולם. אמנם זה קושיא רק אם נלמוד שזהו דין (כנ"ל מרעק"א), אבל כפשנ"ת מהרמב"ן שאין כאן ביטול ממילא, אלא מחמת שדעת המבטל כן. לפ"ז שפיר י"ל דהפקיעו חכמים ביטולו מהשאר, ולא מהנך שביטל בפניהם.

1. ספר אז ישיר - מתן תורה

מנהג ישראל לקדש אשה בכסף דוקא

ובספר נטעי גבריאל (הלכות נשואין ח"א ע' כ"ה) הביא לזה רמז נפלא, שכתב להסביר את מנהג ישראל לקדש אשה בכסף דוקא, והטעם הוא שמקור קדושי כסף נלמד מגזירה שוה של קיחה קיחה משדה עפרון, וכמבאר בריש קדושין, וז"ל:

והנה כשיש לאדם ח"ו עוונות ונגזר עליו רעה, הנה בלומדו גזרה שוה מעורר מדת הרחמים, ומדת הרחום הוא סגולתו והוא רחום יכפר עון ולא ישחית, אפילו כשנגזר ח"ו השחתה על שונאי ישראל במדת רחום יכפר עון ולא ישחית... ובזה יובן למה בחרו לקדש ע"י קידושי כסף, כיון שיום החופה הוא יום מחילה וסליחה לעוונות של החתן וכלה לכן מקדשין בקדושי כסף הנלמד ע"י גזרה שוה לעורר מדת רחום לכפר עוונותיהן, וגם הוא עת רצון לבטל גזרות רעות מעם בני ישראל בבחינת והוא רחום יכפר עון ולא ישחית.

והיינו, כאשר האדם עושה מעשה הלכה הנלמד מגזירה שוה הרי מעורר הוא בזה את מדת 'רחום' - ועל כן נהגו לקדש דוקא בקדושין הנלמדים מגזירה שוה בכדי לעורר את מדת רחמים ביום המיוחד לחתן ולכלה לסליחה ומחילה.

וכן יה"ר שבזכות לימוד כללי ופרטי דינים ויסודות של עניני גזירה שוה שנוכה לרחמי הקב"ה ונראה בבנין בית שלישי במהרה בימינו אמן.

אין אדם דן גזירה שוה מעצמו ————— • אז ישיר — שא

ימים וכתוב ושמת משענתי על פני הנער, ע"כ, וזה אשר כתבנו במקום אחר מחיה מתים ברחמים רבים, דלמדו בגזרה שוה ואיש משענתי בידו וכתוב התם ושמת משענתי, וגזרה שוה נגד מדת רחום.

ויסוד הדבר הוא שבכח הלימוד באותן המדות ניתן להפעיל את מדות הרחמים, כל מודה ממדות התורה כנגד מדת הרחמים המקבילה לה.

וכתב שם בקדושת לוי לבאר את הטעם שמידת רחום מתעוררת על ידי לימוד גזירה שוה, וז"ל:

הכלל, כי רחום הוא נגד גזרה שוה, דהיינו רחום... כי רחום הוא מה שהקדוש ברוך הוא מרחם עצמו על האדם, נמצא הוא מדת גזרה שוה, כי כשעשיר מרחם עצמו על עני אזי צריך לצמצם עצמו בצער העני כדי שירחם עליו ונמצא הוא משהו עצמו בזה הרגע לעני, וזהו רחום הוא נגד גזרה שוה כנ"ל.

והביאור הוא שהעסק במעשה הדומה למידת גזירה שוה, דהיינו כשהעשיר נותן צדקה לעני ואז הרי הוא "צמצם עצמו בצער העני כדי שירחם עליו ונמצא הוא משהו עצמו בזה הרגע לעני", ובכח מעשה זה הוא מעורר את מידת הרחמים על עצמו.